

İpek, S. (2023). "Kapitalizm ve Sosyal Adalet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme", International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries, 07(12), 72-81.

Doi: 10.55775/ijemi.1211532

<https://dergipark.org.tr/en/pub/ijemi>

Başvuru Tarihi/Received Date: 29.11.2022 Kabul Tarihi/Accepted Date: 29.07.2023

Araştırma Makalesi/ Research Article

Kapitalizm ve Sosyal Adalet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme

Selma İPEK (Doktora Öğrencisi), ORCID: 0000-0002-6763-3000, İnönü Üniversitesi, Türkiye;
ipekseli44@gmail.com

An Assessment of the Relationship Between Capitalism and Social Justice	Kapitalizm ve Sosyal Adalet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme
Abstract <p>Capitalism, which is defined by other words such as free market economy, rational economic production system, has emerged as a production style with mechanization and industrialization. The capitalist system has been built on labor since the periods when it emerged and developed. The first need of the system was the workforce, followed by the market and consumer part. However, these developments have brought with it income injustice and inequality. Over time, capitalism has become known as factually with the concepts of injustice and exploitation. In order to eliminate the injustice and income distribution inequality that the capitalist system has created in relation to workers, some developments have emerged regarding the implementation of social justice policies in the 20th century. After the idea of "let them do it" led states to the economic crisis of 1929, the idea that it was not the right approach for states to stay completely out of the economy became valid. Therefore, social state practices after World War II, it rose and the welfare state became functioning. Social justice policies applied periodically at different levels ensure that the rights of the employee are protected through the state. With the introduction of policies related to social justice, some important steps have been taken to address inequality and the working class has managed to obtain some rights. However, the problems such as income distribution inequality, unemployment and migration that already exist around the world show that there is no success in its entirety. In this study, after mentioning the meaning, historical process and effects of capitalism on social structure, information is given about the concept of social justice and discussed about the existence and effectiveness of social justice in the capitalist system. In the study, where qualitative research method is used as a method, evaluation is made about the relationship between capitalism and social justice concepts in the light of the data obtained through literature review. Thus, it is aimed to understand the extent to which social justice exists within the capitalist system.</p>	Özet <p>Serbest piyasa ekonomisi, sermayecilik, akılcı iktisadi üretim sistemi gibi sözcüklerle tanımlanmaya çalışılan kapitalizm, makineleşme ve sanayileşme ile birlikte üretim tarzı olarak ortaya çıkmış bir sistemdir. Kapitalist sistem, ortaya çıktığı ve geliştiği dönemlerden itibaren emek üzerine inşa edilmiş bir yapı oluşturulmuştur. Sistemin ilk ihtiyacı iş gücü olmuş ardından pazar ve tüketici kısmı gelmiştir. Ancak bu gelişmeler beraberinde gelir adaletsizliğini ve eşitsizliği de getirmiştir. Zaman içinde kapitalizm, olgusal olarak adaletsizlik ve sömürü kavramlarıyla birlikte anılmaya başlanmıştır. Kapitalist sistemin işçi veya emekçi ile ilgili olarak ortaya çıkardığı adaletsizlik ve gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilebilmesi için 20. yüzyılda sosyal adalet politikalarının uygulanması ile ilgili bazı gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde "Bırakınız yapsınlar" düşüncesinin devletleri 1929 ekonomik buhranına sürüklemesi sonunda devletlerin ekonomiden bütünüyle uzak kalmasının doğru bir yaklaşım olmadığı fikri geçerlilik kazanmıştır. Bu nedenle sosyal devlet uygulamaları 2. Dünya Savaşından sonra yükselişe geçmiş, refah devleti işlerlik kazanmıştır. Dönemsel olarak farklı düzeylerde uygulanan sosyal adalet politikaları, çalışanın haklarının devlet aracılığıyla korunmasını sağlar. Sosyal adalet ile ilgili politikaların uygulanmaya başlanmasıyla eşitsizliğin giderilmesi adına bazı önemli adımlar atılmıştır. Ancak hâlihazırda dünya genelinde var olan gelir dağılımı eşitsizliği, işsizlik, göç gibi sorunlar bütünüyle başarı sağlanamadığını göstermektedir. Bu çalışmada kapitalizmin anlamı, tarihsel süreci ve toplumsal yapı üzerindeki etkilerine değinildikten sonra sosyal adalet kavramı hakkında bilgi verilmekte ve kapitalist sistemde sosyal adaletin varlığı ve etkinliği tartışılmaktadır. Yöntem olarak nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, literatür taraması ile elde edilen veriler ışığında kapitalizm ve sosyal adalet kavramlarının ilişkisi hakkında değerlendirme yapılmaktadır. Böylelikle kapitalist sistem içinde sosyal adaletin ne ölçüde bulunduğu anlaşılması amaçlanmaktadır.</p>
Keywords: Capitalism, Capitalist System, Social Justice, Justice, Social State	Anahtar Kelimeler: Kapitalizm, Kapitalist Sistem, Sosyal Adalet, Adalet, Sosyal Devlet.
Jel Classification: P0, P1	JEL Sınıflandırması: P0, P1

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmada, araştırma ve yayın etiği kurallarına uyulduğu yazarlar tarafından taahhüt edilmektedir.

Yazar Katkı Oranları: Birinci yazarın katkı oranı %100.

Çıkar Beyanı: Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

1. Giriş

Tarımsal üretimden sonra el emeği ile yapılan üretim ardından makineleşme ve sanayileşme ile ortaya çıkan kapitalist üretim tarzı insanların sınırsız ihtiyaçlarına kıt kaynaklar ile cevap verebilmek için ortaya çıkmıştır. Ancak bu gelişmeler beraberinde gelir adaletsizliğini ve eşitsizliği de getirmiştir (Ertürk, 2016: 1). Bu eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin giderilmesi için sosyal adalet politikalarının uygulanması ile ilgili gelişmeler 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Dönemsel olarak farklı düzeylerde uygulanan sosyal adalet politikaları, çalışanın haklarının Devlet aracılığıyla korunmasını sağlar. “Bırakınız yapsınlar” düşüncesinin devletleri 1929 ekonomik buhranına sürüklemesi sonucunda devletlerin ekonomiden bütünüyle uzak kalmasının doğru bir yaklaşım olmadığı fikri geçerlilik kazanmıştır. Bu nedenle sosyal devlet uygulamaları 2. Dünya Savaşından sonra yükselişe geçmiş, refah devleti işlerlik kazanmıştır.

Bu çalışmada kapitalizmin anlamı, tarihsel süreci ve toplumsal yapı üzerindeki etkilerine değinildikten sonra sosyal adalet kavramı hakkında bilgi verilmektedir. Sosyal adalet ile ilgili süreçler ve teoriler hakkında bilgi verildikten sonra ise kapitalist sistemde sosyal adaletin varlığı ve etkinliği hakkında bilgiler verilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca gelir dağılımındaki adaletsizliğe dair güncel veriler paylaşarak betimsel bir yöntem ile ortaya konulmaya çalışılan kapitalist sistemde sosyal adalet olgusu somutlaştırılmaktadır. Çalışmanın amacı, kapitalist sistem içinde sosyal adaleti tesis etmek için yapılan düzenlemeler hakkında bilgi vermek ve bu düzenlemelerin gelir dağılımı adaletsizliğini ne ölçüde etkilediğini ortaya koyabilmektir. Güncel veriler değerlendirildiğinde; servet ve gelir dağılımı bağlamında zengin ile fakir arasındaki uçurumun her geçen gün daha da derinleştiği ve sosyal adalet kavramının hayata geçirilmesinde somut sonuçların elde edilmesinin kolay olmayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

1. Kapitalizm

Kapitalizm, öncelikle bir toplumsal sistemdir. Bu sözcük, kapital kelimesinden gelmektedir. Sermaye, kapitalizm için hayati önemdedir. Sermayenin en önemli hedefi, kendini arttırması veya büyütmesidir. Yani kapitalist adı verilen şey, durmaksızın sermaye biriktirme ve sermayeyi elinde tutma hedefi güder. Bu hedef için başkalarıyla ilişki kurmak zorundadır (Wallerstein, 2006: 12). Schumpeter’e göre; kapitalizmi tanımlayan şey; üretim araçlarının özel mülkiyeti, mübadele aracılığıyla yani pazar aracılığıyla kararların koordinasyonu ve finans kurumları sayesinde sermaye birikimidir (Jessua, 2005: 9). Kapitalizmde yatırım veya birikim, müteşebbis veya özel şahıslar tarafından kâr elde etmek için kullanılır. Bu sistemde yalnızca üretim maliyetlerinin karşılanması değil bir artı değer ve kâr elde etmek de hedeflenir. Böylece bu artı değer, yeniden yatırıma dönüşecek ve işletmenin büyümesi sağlanacaktır (Jessua, 2005: 7). Bu bakış açısı, ulus ölçeğinde değerlendirildiğinde; kapitalist bir ülke, ekonomik büyümeyi amaçlayan bir devlet olarak ortaya çıkar. Büyüme ise servet büyümesidir. Kapitalizm, daima büyümeyi ve gelişmeyi hedefler dolayısıyla durağan bir düzen kapitalizmin doğasına aykırıdır (Jessua, 2005: 8-9).

Kapitalizm kelimesi kapitalden türetilmiştir. Karl Marx kapital kelimesini kullanmıştır ancak “kapitalizm” kelimesi bir kavram olarak ilk kez 19. yüzyılda Pierre Leroux ve Proudhon gibi Fransız sosyalistler tarafından ortaya atılmıştır. 20. yüzyılda Henri Hauser gibi tarihçiler, Max Weber gibi sosyologlar ve Schumpeter gibi ekonomistler sayesinde bu kelime akademik literatüre eklenmiştir. Kapitalizm, olgusal olarak zaman içinde adaletsizlik ve sömürü kavramlarıyla birlikte anılmaya

başlanmıştır. Bu olumsuz anlamları yüzünden liberaller, kapitalizm kelimesi yerine serbest piyasa teşebbüsü veya pazar ekonomisi kelimelerini kullanmayı tercih etmiştir (Jessua, 2005: 7).

William K. Tabb'ın kapitalizm tanımı, üzerinde düşünmeye değerdir. Ona göre; kapitalizm, bir grup körün bir fili tanımlamaya çalışması gibi tanımlanır. Bu körlerden biri, filin bacağına dokunur ve fili bir ağaç kütüğü olarak tanımlar. Bir diğeri, filin kulağına dokunur ve fili bir cengel bitkisinin dev yaprağı olarak tanımlar. Bir başkası, gövdesine dokunup bu eski bir kalenin duvarıdır der; bir diğeri ise kuyruğunu yakalar ve fili kalın bir urgan olarak tanımlar. Üstünde olanlar çok ayrı, ayakları altında ezilenler çok daha ayrı şekilde fili tanımlar. İşte kapitalizm, böyle tanımlanır. Bu fil, kapitalizmdir (Tabb, 2002: 18).

1.1. Kapitalizmin Tarihçesi

Wallerstein'e göre; 14. ve 15. yüzyıllarda Avrupa, dünyanın öteki bölgelerinden ne ileride ne de gerideydi. Feodal Avrupa, ekonomi alanında içten gelen ve toplumsal temelleri sarsan bir dönem geçirmekteydi. Avrupa egemen sınıfı birbirini büyük oranda yok ediyor, küçük köylü çiftçi büyük bir verimlilik gösteriyordu. Siyasal bakımdan güçlü olanlar ise kendi aralarında yok edici mücadeleler içindeydi. Egemen sınıf halkın artan gücünü bastırmak için yeterince zamana sahip değildi. Katolik ideoloji büyük bir gerilim içindeydi, kilise içinde eşitlikçi söylemler ortaya çıkmaya başlamıştı. Bu durumda feodal Avrupa, toplumsal yapısının aristokrasiyi yok edecek ve siyasal yapıları merkez dışı bir hale getirecek küçük ölçekli üreticiler sistemine doğru evrilmesi daha olasıydı (Wallerstein, 2006: 37-38). 1650'ye gelindiğinde kapitalizmin temel yapıları kurulmuş ve pekiştirilmiş vaziyetteydi. Kapitalizm, üst tabakanın çıkarlarına daha çok hizmet eden bir toplumsal yapı olarak var olmuştur böylece feodal dönemde varlıklarını kaybetmek tehdidiyle karşı karşıya olan üst tabakanın durumu büsbütün tersine dönmüştü. Üst tabaka, ekonomik güç ile birlikte siyasal ve ideolojik denetimi de ele geçirmişti (Wallerstein, 2006: 37-38).

Kapitalizm, eski sistem dağılmakta olduğundan doğal bir şekilde toprak sahibi soyluların burjuvaziye dönüşmesi şeklinde değil, soylular dağılmayı belirsiz bir sona bırakmaktansa doğrudan üreticileri sömürme yetilerini devam ettirmek ve önemli şekilde arttırmak amacıyla köklü değişimlere kendileri giriştiği için ortaya çıkmıştır (Wallerstein, 2006: 90). Marx'a göre; kapitalist üretim çağı; Amerika'nın keşfi ve burada altın ile gümüşün bulunması, yerli halkın yok edilmesi veya köleleştirilmesi, Doğu Hint Adalarının ele geçirilmesi ve yağmalanmasının başlaması, Afrika'nın kara deri ticaretinin av alanı haline gelmesiyle başlamış oldu (Marx, 2003: 647).

Marx ve Engels'e göre; çağımızda birbirinin karşısı olan iki sınıf vardır; burjuva ve proleterya. Sanayinin feodal loncacı şeklinin yerini manüfaktür almıştır. Loncadaki ustaların yerini sınai orta sınıf, loncalar arası işbölümünün yerini ise işletmelerdeki işbölümü almıştır. Manüfaktür pazarların genişlemesi sonucu büyük sanayiler ortaya çıkmıştır. Sınai orta sınıfın yerini milyonerler ve modern burjuva alırken sanayinin, ticaretin, gemiciliğin ve demiryollarının artmasıyla burjuvazi daha da gelişmiş ve sermaye varlığını arttırmıştır. Sanayi ve dünya tesisinin ardından temsiliyete dayanan modern devletteki politik egemenliği de burjuvazi elde etmiştir. Öyle ki; modern devlet, tüm burjuvazinin ortak işlerine nezaret eden bir komiteye dönüşmüştür (Marx ve Engels, 2018: 53-54). Kapitalizmin coğrafi alanı tarihsel süreçte durmaksızın genişlemiştir. Taşımacılık, iletişim ve silahlanma alanlarındaki gelişmeler merkezden uzaktaki bölgelere de kolaylıkla ve daha az bir maliyetle ulaşılmasını sağlamıştır (Wallerstein, 2006: 34). Demiryollarının patlaması, malların ve insanların hareketine aracı olmuştur. O dönemler demiryolu şirketleri ekonomileri etkisi altına almış dev şirketlerdir. Üretim ve tüketim kalıplarının değişimini sağlayan demiryolları ekonomi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. O dönemler

tahıl, domuz ve diğer metalara ait borsalar kurulmuş ve spekülâtif ticaret hızlanmıştır. Bundan yüz yıl sonra bilgisayarlar, internet ve ağlar; üretim ve tüketim kalıplarını yeniden ve büyük bir hızla dönüşüme/değişime maruz bırakmıştır (Tabb, 2002: 48). Kapitalizmin geliştiği 16. yüzyıl Cenova’ında veya 18. yüzyıl Amsterdam’ında birkaç tane varlıklı tacirin uzaktan bütün Avrupa’da hatta dünyanın bir kısmındaki ekonomilerde etkin olduğu zamanlardan, günümüzde New York’ta veya Londra’da yer alan kapitalist grupların tüm dünyayı uzaktan kumandayla yönettiği zamanlara gelinmiştir. Bu süreç kapitalizmin, ortaya çıkışı, gelişimi ve hâkim oluşunu gösterir. Günümüzde olağanüstü bir güç kazanmış olan bir grup, kapitalist devletler üzerinde iktidar sahibi olmayı başarmıştır (Tabb, 2002: 41-43).

Tarihsel süreç kapitalizmin toplum içindeki belli bir iktidar yapısıyla sıkı bağlara sahip olduğunu göstermektedir. Kapitalizmin ortaya çıkışı ve gelişimi politik iktidar yapısındaki değişime bağlı olmuştur. Yani politik iktidar, servet ve sermaye iktidarı karşısında yok olmaya başlamıştır. Feodal düzende derebeylikler iktidarı tüccarların iktidarına bırakmıştır. Krallık ve burjuva arasındaki ilişki çift yönlü olarak ilerlemiştir. Krallık iktidarı burjuvadan faydalanmış, burjuva ise aynı yükümlülüklerinin yerini parasal yükümlülüklerle değiştirerek kendi özgürlüğünü satın almıştır. Yani toplum parasallaşmıştır (Jessua, 2005: 56). Kapitalizmin kurucusu veya ideoloğu olarak anılan Adam Smith, özel mülkiyet ve rekabete dayalı bir serbest piyasa ekonomisini savunmaktadır. Smith, kapitalist sistemin gelişmesinin aklın ve uygarlığın önündeki engelleri kaldıracağını düşünür. Eğer uygun kurumsal düzenlemeler yapılırsa kapitalizmin yaratacağı sorunlar denetim altına alınabilir. Kapitalizm, sayesinde elde edilecek zenginlik tüm topluma yayılabilir. Smith’e göre üyelerinin büyük bir bölümü yoksul ve perişan olan hiçbir toplum gelişmiş ve mutlu olamaz (Smith, 2016: 79). Smith’e göre toplumsal sınıflar üç kısımdan oluşur; gelirini maaş ile kazananlar yani işçiler, gelirini toprak rantı ile kazananlar yani toprak sahipleri, gelirini kâr üzerinden kazananlar yani kapitalistler. Sınıflar arasında kapitalist düzen sonucu oluşacak yaşam farkını ise şöyle yorumlar; Avrupalı bir prensin yaşantısı ile çalışkan ve tutumlu bir köylünün yaşantısı arasındaki fark, bu köylü ile on bin çıplak vahşinin yaşamları üzerinde efendi olan çok sayıda Afrikalı kralın yaşantısı arasındaki fark kadar büyük olamaz (Smith, 2016: 30-37). Smith’e göre kapitalist sistemin yarattığı sınıf ayrılıkları ve gelir dağılımındaki eşitsizliklere rağmen kapitalist ülkelerde yaşayan insanlar ile gelişmemiş ve modernleşmemiş bir ülkenin insanların yaşayışları kıyaslanamaz. Çünkü zenginlik, serbest piyasa ekonomisi ve makineleşme ile mümkündür.

1.2. Kapitalizmin Ortaya Çıkardığı Toplumsal Yapı

Kapitalist büyüme, satış konusundaki yüksek baskısı ile toplumsal yaşamı metalaşmaya zorlayan; toplumsal ilişkileri tüketen, insanlar üzerinde sermayenin tahakkümünü arttıran bir süreçtir. Servetin eşitsiz dağılımı, servet sahiplerine siyasi imtiyaz ve kamuoyu üzerinde etkiye sahip olma ayrıcalığı verir. Servete sahip olmayanlar ise büyük bir kıskançlıkla bunlara seyirci kalır (Tabb, 2002: 25). Marx ve Engels’e göre; kapital, üretim araçlarını daima yenilemeksizin var olmayı başaramaz. Burjuvazi, aralıksız bir biçimde ürünlerini satacağı pazarlar bulmaya çalışır. Bu sebeple de daima hareket halinde olmalıdır. Burjuvazi insani ilişkileri yıkmış, insanla insan arasında duygusuz bir maddiyattan başka bir şey bırakmamıştır. Bireysel özgürlükleri alıp yerine ticaret özgürlüğünü koymuş, saygıdeğer iş kollarını (hukukçu, hekim, bilim adamı, rahip gibi) kendi ücretli işçilerine dönüştürmüştür. Burjuvazi, her yerde var olmaya ihtiyaç duyduğu için dünyayı dört dönmektedir. Dünya pazarını sömürmekte, bütün ülkelerin üretim ve tüketimlerini şekillendirmektedir. Ulusal sanayileri yok etmekte, yerine yeni küresel sanayiler koymaktadır. Eski yerel kapalılığın yerini çok yönlü bir alışveriş almıştır. Öyle ki; tüm ulusları birbirine bağlı hale getirmiştir. Sözde medeniyetini ithal etmekte, kendi suretinde bir dünya yaratmaktadır (Marx ve Engels, 2018: 54- 56).

Wallerstein'e göre; kapitalizm, ortaya çıktığı ilk dönemlerden beri ulus devletlerin değil dünya ekonomisinin işidir. Sermaye, tutkularının ulusal sınırlar tarafından çevrelenmesine asla izin vermemiştir (Wallerstein, 2006: 35). Bu noktada kapitalist sistemin küreselleşmeyi de beraberinde getirdiği düşüncesi kabul edilir. Küreselleşme, ülkeler ve devletler arasında karşılıklı ilişki ve bağımlılık oluşturan, öyle ki dünyanın bir köşesinde yaşananların diğer köşesinde yankılanması olgusudur. Somutlaştırırsak, halkın "Cola" içip, "Disney" izlediği küresel bir köy ekonomisinden bahsedilmektedir (Tabb, 2002: 15). Marx'a göre kapitalist sistemin ortaya çıkardığı sömürge sistemi, kamu borçları, ağır vergiler; himaye ve ticaret savaşları gibi manüfaktür dönemin çocukları, büyük sanayinin ilk gelişim evresinde adeta bir dev gibi büyümüş tüm dünyayı kaplamıştır (Marx, 2003: 655).

Kapitalizm, daimi surette ihtiyaç duyduğu yeni pazar ve satış sorununu, tüm dünya ülkelerini kapitalist çarka dâhil ederek çözme yoluna gitmiştir. Kapitalizmin köleleştirici etkisini ortaya çıkaran farklı ülkeleri hammadde, istihdam veya pazar konusunda ekonomik sistemin parçası yapma süreci, küreselleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu süreç kaçınılmaz bir sonun mimarı olmuştur (Ertürk, 2016: 8). Wallerstein'e göre; sermayenin arttırılması sürecinin tarih içinde en çok ihtiyaç duyduğu şey belki de işçilerin varlığı olmuştur. İşçiler bulunup mallar üretildikten sonra ise pazarların bulunması en önemli ihtiyaç olarak belirlemiştir. Alıcıya olan ihtiyaç ise bu koşullar tamamlandıktan sonra ortaya çıkmıştır. Mallar alıcıya maliyetlerinden çok daha yüksek bir fiyata satılmalıdır böylelikle kâr elde edilmelidir. Bu süreçleri tamamlamak için kapitalizm; üretim, dağıtım, yatırım süreçlerinin tümünde metalaştırmayı da beraberinde getirmiştir. Toplumsal süreçler metalaştıktan sonra üretim süreçleri karmaşık meta zincirleri şeklinde birbirine bağlanmıştır. Bu zincirdeki geliri paylaşan grup yani kapitalistler, birbirleriyle rekabet içindedir. Personeli daha iyi denetleyen, piyasa işleyişine daha fazla hâkim olan daha çok kâr elde etmeyi başarır. Ancak girişimciler için oldukça akılcı olan bu süreç ve sonuçları işçiler için aynı derecede akılcı ve yararlı sonuçlar ortaya çıkarmamaktadır (Wallerstein, 2006: 12-16).

Serbest piyasa ekonomisi, herkese eşit fırsatları ve koşulları vermeyerek toplumda adaletsizliğe ve eşitsizliğe sebep olmuştur. Ticari savaşlar, kölelik, sömürgecilik, hammaddenin nakli gibi süreçler kapitalizmle birlikte başlamıştır. Bu dönemde çalışanlar, çalışmalarının karşılığında ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelirler elde etmiştir. Sanayileşmeden önce sadakayla geçinen yoksullar artık fabrika işçileri olmuştur. Ortada bir sosyal politika uygulaması görülmemektedir. Yani kölelikten ücretli köleliğe geçilen bu dönem, fizyolojik ihtiyaçları efendileri tarafından karşılanan kölelerin ücretli olarak çalışmaları karşılığında yine sadece fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabildikleri bir süreç biçiminde tezahür etmiştir. Fransız devrimi öncesinde sosyal politika uygulamalarına pek rastlanmamıştır (Ertürk, 2016: 139-141). Sanayi devrimi ile beraber büyük ölçekli fabrikalar artmış, işçi gereksinimi de buna paralel olarak artmıştır. Böylelikle toplumda oluşan emek sınıfı, 18. yüzyılın sonlarına doğru sendikal hareketlere girişmeye başlamıştır. İngiltere' de üretim sahiplerinin daha fazla kâr hırsı sebebiyle işçileri sömürmesi bu hareketlerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Sendikal hareketler ile emek sınıfı, üretim sahiplerine karşı emeğinin karşılığı olarak pazarlık yapmaya başlamıştır (Çelik ve Dağ, 2019: 57). Makineleşmenin yerleşmesi sebebiyle emek gücüne olan ihtiyacın azalması ve nüfus artışının da etkisiyle kentlerde işsizlik büyük bir sorun olarak belirmeye başlamıştır. Yeni ticaret yollarının keşfi ile kapitalist düşüncenin farklı coğrafyalarda da kabul edilmesi ve uluslararası ticari ilişkilerin artışı ekonomilerin küreselleşmesine sebep olmuştur. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da neden olduğu ekonomik çöküş ve ABD ekonomisinin içinde olduğu buhranın olumsuz etkileri dünyayı etkisi altına almıştır (Çelik ve Dağ, 2019: 58-59).

1929 ekonomik krizi liberal kapitalist anlayış için büyük bir başarısızlığın sembolü olmuştur. Bu krizden sonra kapitalist sistemin sebep olduğu yıkım ortaya çıkmış, ekonomilere devlet müdahalesi başlamıştır.

“Bırakınız yapsınlar” zihniyeti, ekonomik ve toplumsal sonuçları felaket olan bir krize sebep olmuştur. Bu süreçten sonra kapitalist sistem yeniden düzenlenmiş refah devleti ortaya çıkmıştır. Kapitalizm, kendi geleceği için refah devletini çağırmak zorunda kalmıştır. Refah devletinin gelişiminde önemli dört aşama bulunur; 1870’lerde başlayan tecrübe edinme süreci, 1930’larda devam eden pekiştirme ve sağlamlaştırma süreci, 1950’lerde başlayan 1970’lere kadar süren büyüme ve yayılma süreci ve 1970’lerde ortaya çıkan daralmaların ve durgunlaşmanın başladığı dönemdir (Ertürk, 2016: 144). 1970’lerde başlayan ekonomik durgunluk, tüm dünyada hükümetlerin sosyal yardım programlarını sürdürmelerinde sorunlar yaratmıştır çünkü ekonomik krizlerin bu yüksek düzeydeki sosyal devlet anlayışının sonucu olduğu fikri ortaya çıkmıştır. Vergilerin artırılması ve sosyal yardım bütçelerinin kısıtlanması fikri bu süreçte ortaya atılmıştır. Özellikle “Reagan” ve “Thatcher” dönemlerinde hemen hemen dünyanın tüm ülkelerinde refah programlarına yönelik reformlar yapılmıştır (Heywood, 2011: 382-385).

2. Sosyal Adalet

Adalet kuşkusuz çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Hayatın her alanında bireyler, kurumlar veya eylemlerinin adil olup olmadığı konusunda yorumlar yapılır. Adalet ile ilgili pek çok teori ortaya çıkmaktadır. Platon’un düşüncesine göre adalet/doğruluk herkesin kendi işini yaptığı başkasına müdahale etmediği ideal bir devlette ortaya çıkar. Adalet, adil filozof kralın eylemleri ile somutlaşır. Böylelikle topluma yayılır. Ölçülü, cesur, bilge ve doğru yani adil kral toplumun adaletini sağlar (Platon, 2017: 138-144). Antik çağlardaki adalet idealinden farklı ve buna karşıt bir sosyal adalet kavramı ilk kez 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Sosyal adalet kavramı sosyal iyiyi öne çıkarması bakımından sosyaldir. Toplumdaki çıkar veya ödüllerin ahlaken savunulabilir dağıtımına karşılık gelen sosyal adalet; maaş, kâr, ev edindirme, sağlık hizmeti, sosyal yardım gibi terimlere karşılık gelir. Yani sosyal adalet kavramı “kimin ne alması gerektiği” ile ilgilidir. Örneğin gelir seviyeleri arasındaki uçurumlar, uluslararası düzeyde zenginliğin sanayileşmiş kuzey ile gelişmekte olan güney arasındaki adaletsiz dağılımı gibi (Heywood, 2011: 361).

Sosyal adalet kavramı, pozitif hukuk açısından demokratik bir ülkenin olmazsa olmaz bir kuralı olan kanunlar karşısında herkesin eşitliği ilkesine karşılık gelir. Sosyolojik açıdan ise üretim sürecinde ve üretim sonrasında paylaşımın mümkün olduğu kadar tüm topluma yayılması ve sosyal tabakalar arasında oluşacak yüksek düzeyde bir farklılaşmanın önüne geçmek için gerekli tedbirlerin alınması olarak düşünülebilir. Yani sosyal adalet kavramı, ekonomi ve politika ile de yakından ilgilidir (Topakkaya, 2009: 2).

2.1. Sosyal Adalet Teorileri

Hegel’in sosyal eşitsizlik kavramına dair düşüncesi devlet felsefesinde görülür. Hegel, yoksulluğun ortadan kalkması için yapılacakları modern devletin en önemli görevi ve sorumluluğu olarak görmektedir. Hegel, İngiltere’de olduğu gibi zenginliğin tek taraflı olarak artması ile işçi sınıfının fakirleşmesi arasındaki diyalektiği dile getirmektedir (Topakkaya, 2009: 4). Marx ise Hegel’in aksine siyasi gücün derin bir şekilde sınıf sisteminde yerleşik olduğuna inanır. Siyaset, ekonominin en yoğun ifade bulunduğu alandır. Marx siyasetin olmadığı ve sona erdiği bir dünyayı tahayyül eder. Bunun sınıfsız komünist toplumun kurulmasıyla başarılacağını ve sınıfsal çatışmaların böylelikle son bulacağını iddia eder (Heywood, 2011: 74). Marshall, sosyal vatandaşlık düşüncesini ortaya atar. Vatandaşların sosyal haklar düşüncesinde ifade edilen toplumsal faaliyetlere katılması için sefaletten, cehaletten ve umutsuzluktan kurtulmaları gerekir. Marshall kapitalist sistemdeki sınıflar arası

eşitsizliğin vatandaşlık ile uyuşmadığına, vatandaşlık ile sosyal sınıfın zıt olduğuna inanır (Heywood, 2011: 257).

Sosyal adalet konusunda belki de en önemli ve etkili düşünceleri ortaya atan John Rawls olmuştur. Rawls, "A Theory Of Justice" de (1971) hakkaniyet olarak adalet teorisini ileri sürer. Rawls, adaleti sadece bir unsura indirgeyerek açıklamaktan kaçınır. Özgürlük, eşitlik, hak ediş ve birlikte yaşama unsurlarını da bir arada bulunduran bir matris içinde adaleti teorileştirir. Özgürlüklere öncelik tanır ve bireyi toplum karşısında korumaya çalışır. Eşit özgürlükler kavramıyla yetinmeyip doğal ve toplumsal sebeplerden gelen adaletsizliklerin kaldırılması uğrunda eşitliği önemle vurgular (Kocaoğlu, 2015: 180-182). Rawls, hak edilmemiş eşitsizliklere yönelik olarak tazminat talebinde bulunan fark ilkesini ortaya atar. Doğuştan ve doğal yeteneklerden kaynaklanan bu eşitsizlikler hak edilmemiş olduğu için tazmin edilmelidir. Bu ilke müteakabiliyet kavramı içinde hayata geçirilmelidir. Bu ilke gereğince herkesin öz saygısını garanti edecek ve adil fırsat eşitliğini sürdürmeye yetecek gelirin ve refahın yeniden dağıtımını ortaya çıkar. Bu ilke toplumun dezavantajlı kesimlerinin korunmasını sağlar ve uzun vadede bu durum avantajlı kesimin de faydasına olacaktır. Zengin ve fakir arasındaki büyük fark, dezavantajlı durumda olanları daha kötü etkilemektedir ancak toplumdaki demokratik eşitliğin ve sosyal işbirliğinin zarar görmesi uzun vadede avantajlı kesimlerin de eylemlerinin sonuçlarındaki fayda üzerinde olumsuz etkiler yapacaktır. Sosyal kurumlar fırsat eşitliğini ve eşit özgürlüğü gerektirdiği için, sosyal düzen daha az talihli insanların dezavantajlarını düzeltmezse daha iyi durumda olanların beklentilerini de daha güvenli ve cazip hale getiremez (Kocaoğlu, 2015: 84-87).

John Rawls'un adalet teorisi iki ilkenin varlığına ve devamlılığına dayanır. İlk ilkeye göre; her birey, diğer bireylerin özgürlükleriyle uyumlu olacak biçimde kapsamlı özgürlüklere eşit düzeyde sahip olmalıdır. İkinci ilkeye göre ise; sosyal ve ekonomik eşitsizlik şu şekilde düzenlenmelidir; toplumda en mağdur durumda olanlar için en fazla fayda sağlanmalı ve kadro/makamlar âdil bir fırsat eşitliği temelinde her bireye açık olmalıdır. Rawls'un bu önerisine karşın, doğal adalet kavramı kullanılmıştır. Edmund Burke, devletin çalışma hayatına müdahalesinin veya fakirlere yardımın ilahi takdire müdahale anlamı taşıyacağını iddia eder. Burke'e göre; mevcut adaletsiz servet dağılımı eşyanın doğal durumu şeklinde değerlendirilmeli ve adil görülmelidir. Aynı düşünceye sahip olan Herbert Spencer ise maddi menfaatlerin Allah vergisi doğal niteliklerin yansıması olduğunu ve ihtiyaç ve hak gibi kavramlarla adalet kavramının bir arada yorumlanmaması gerektiğini iddia eder (Heywood, 2011: 364-371).

F. August V. Hayek, kendiliğinden düzeni özgür bir düzen olarak görür. Bu düzene doğmuş herkes eşit derecede aklını kullanabilir. Kendiliğinden düzen adil olmayan sonuçlar üretebilir ancak hiç kimse düzenin bu halinden sorumlu olmadığı için adaletsizlik iddiasına dayanılarak bireylerin edimlerine kısıtlama getirilemez. Hayek, kapitalist düzen konusunda zamanın dışında ve idealisttir. Dolayısıyla sosyal adalet kavramını gereksiz bulmaktadır. Nozick ise adaleti özgürlük zemininde ve mülkiyetin kullanım olanakları çerçevesinde değerlendirir. Nozick' e göre, yeniden dağıtım gibi mekanizmalar yani insanları özgür kılmak için onlara adalet şırınga etmeye çalışmak adalet ile özgürlük arasındaki birliği zayıflatır ve hem özgürlüğün hem de adaletin tehlikeye düşeceği bir durumu ortaya çıkarır. Ona göre devlet cebri bir şekilde vatandaşları diğerlerine yardım etmeye zorlayamaz ve bireylerin kendi çıkarlarını koruması da yasaklanamaz. Bu anlamda Rawls'un sosyal adalet düşüncesine karşı bir görüş ortaya atar(Öztürk, 2013: 133-166).

3. Kapitalist Sistemde Sosyal Adalet

Roskin'e göre; hiçbir ülke sevimli bir tarzda sanayileşmemiştir; bu her zaman düşük ücretler, kötü çalışma koşulları ve genellikle siyasi baskının toplumsal sisteme damgasını vurduğu bir süreç olmuştur.

Sanayileşme, kentleşme, eğitimin ve iletişimin yaygınlaşması, insanların alıştıkları köylerinden ve hayat biçimlerinden kopması onları şehirlerde, fabrikalarda çalışmak zorunda bırakmıştır. Aslında modern olmak yürek burkucu bir tecrübedir (Roskin, 2014: 6).

Bir üretim biçimi olarak feodalizmin yok oluşu; toplumdaki geniş aile yapısının, yerel toplulukların ve kilise örgütlenmeleri gibi kurumların da yok olmasına sebep olmuştur. Kapitalizmin serflik sistemini yok etmesi ile büyük kentlere doğru kitlesel göçler başlamıştır. Bu nedenle yoksullar, engelliler, yaşlılar hatta işsiz veya çok az ücretle çalışan ve hayatını devam ettirmekte zorlanan kitleler büyük bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, kurumlaşma sürecini yaşayan kapitalist devlet örgütlenmesini bu sorunlara çözüm üretmeye zorunlu kılmıştır. Bu konuda geliştirilen araçlardan ilki İngiltere’de uygulamaya konulan 1601 Yoksulluk Yasası olmuştur (Güler, 2006: 30-31). 1848’deki Fransız Anayasası, sosyal devlet anlayışının anayasal düzende ortaya konulduğu ilk anayasadır. Bu anayasada eşitlik, kardeşlik, özgürlük, haklar, mülkiyet gibi önemli konuların ele alınmasıyla bu anayasa sosyal hukuk anlayışının göstergesi olmuştur (Bulut, 2003: 174-176). 20. yüzyılda ise sosyal devlet anlayışının yükseldiği bir dönem yaşanmıştır. Almanya’da Weimar Anayasası ile (1919) sağlık, çalışma, aile ve eğitim hakları devlet tarafından güvence altına alınmıştır. Ayrıca çalışma koşulları da iyileştirilmiştir. Ekonomik hayatın adalet esaslarına göre ve insana yakışır şekilde düzenlenmesi ile sosyal devlet yönünde önemli bir adım atılmıştır. Ardından aynı eğilim 2. Dünya Savaşından sonra 1947 İtalyan Anayasası, 1949 Alman Anayasası ve 1958 Fransız Anayasası ile benimsenmiştir (Bulut, 2003: 177).

1929 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkan ve dünyanın diğer ülkelerini de etkisi altına alan ekonomik buhran, mevcut liberal anlayış çerçevesinde vücut bulan kapitalist sistemin her yönüyle yıkılmasına yol açacak kısıklara sebep olmuştur. Ayrıca büyük buhran, liberalizm kuramının ya da dünya görüşünün en temel öğelerinden olan “ekonomi kuramının” köklü bir biçimde yeniden yorumlanmasını da gündeme getirmiştir (Yanık ve Kara, 2014: 16-17). 1929 ekonomik krizi, Liberal kapitalist anlayışın başarısızlığının en önemli kanıtı olarak görülmektedir. Bu büyük bunalım, tüm dünyayı etkilediği için sosyal politikaların önemini yalnızca ulusal düzeyde değil uluslararası düzeyde de göstermiştir. Bu krizden sonra kapitalist sistemin emek kesimi üzerindeki eziciliği fark edilmiştir. Kapitalizmin zaman içinde bir canavara dönüşmesini engellemek için devlet müdahaleleri görülmeye başlanmıştır (Ertürk, 2016: 143).

Sosyal devletin gelişiminde 2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da uygulanmaya başlanan Keynesçi politikaların etkisi büyüktür. Bu süreçte refah devleti uygulamaları, başta Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere, pek çok diğer ülkede de görülmüştür. Ekonomik istikrar, refah ve sosyal güvenlik programları etkili olarak uygulanmıştır. Keynesçi dönemde yurttaş kavramı öne çıkmış ve bu yönde önemli düzenlemeler yapılmıştır. Sosyal refah devleti, yurttaşların belirli bir yaşam seviyesinin altına düşmeden yaşayabilmeleri amacıyla sosyal ve ekonomik hakların iyileştirilmesi temeli üzerine kurulmuştur (Yanık ve Kara, 2014: 13). Refah devleti, refahı zenginden fakire yeniden dağıtan siyasi bir sistemdir (Roskin, 2014: 33). 2.Dünya Savaşından sonra batı liberal demokrasilerde sosyal devletçilik veya sosyal refah gelişmeye başlamıştır (Heywood, 2011: 375-377).

İlk olarak sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan ve temel olarak çalışanın emeği karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından para ile ödenen tutar olarak tanımlanan asgari ücret, günümüzde hala çalışma hayatının en önemli ve en çok tartışılan konuları arasında yer almaktadır. 20. yüzyılın ilk yıllarında çeşitli ülkelerde uygulanmaya başlanmış, ikinci dünya savaşından sonra neredeyse tüm dünyada çalışanların korunması amacıyla anayasa ya da yasalarda yerini almıştır. Asgari ücretin belirlenmesinde yalnızca işçilere ücret koruması sağlamak değil aynı zamanda sosyal devletin en önemli gayelerinden bir tanesi olan adil gelir dağılımının sağlanması fikri de etkili olmuştur (Öçal ve Orhan,

2018: 649). 2. Dünya Savaşının ardından ortaya çıkan devletlerarası sosyal organizasyonlar da sosyal adaletin uygulanması adına atılmış adımlardır. 1945 yılında kurulan BM'in 10 Aralık 1948 tarihinde yayımlanan "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" nde eşitlik ve özgürlük fikirlerine ve her insanın sahip olması gereken adil yaşam hakkına vurgu yapılmıştır. Yine BM'e bağlı IMF ve Dünya Bankası, Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Dünya Ticaret Örgütü'nde diğer kuruluşlar olarak bulunmaktadır (Ertürk, 2016: 128-130).

20. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan ve sosyal devlet anlayışının tesis edilmesine yönelik bu politikalar, günümüzde toplumsal sınıflar arasındaki özellikle gelir farkı ile somutlaşan sorunlara kesin çözümler üretmekte başarılı olamamışlardır (Tabb, 2002: 196-197). Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı (World Inequality Lab) tarafından hazırlanan Dünya Eşitsizlik Raporuna göre; küresel nüfusun en zengin %10'u şu anda küresel gelirin %52'sini alırken, nüfusun en yoksul yarısı bunun ancak %8,5'ini kazanıyor. Küresel servet ise küresel gelirden bile daha eşitsiz bir şekilde dağılmış gibi görünüyor. Dünya nüfusunun en fakir yarısı toplam net servetin sadece %2'sine sahipken, en zengin yarısı dünyadaki tüm servetin %98'ine sahiptir. En alttaki %50, ortalama olarak 2.900 Euro'luk varlığa sahiptir (tipik olarak arazi, konut, mevduat veya nakit şeklinde). Küresel nüfusun en zengin oranı ile en fakir oranı arasında, ortadaki %40 toplam servetin sadece %22'sine (yetişkin başına ortalama 40.900 €) ve en üst %10'luk %76'sına (yani, büyük bir pay dahil olmak üzere yetişkin başına ortalama 550.900 €) sahiptir. Rapor, dünyanın çok yüksek düzeyde bir gelir eşitsizliği ve aşırı düzeyde bir servet eşitsizliğine sahip olduğunu göstermektedir. Bu aşırı eşitsizlik düzeylerinin, dünya ekonomisinin son 100 yıldaki derin dönüşümlerine rağmen, 1910-2020 döneminin tamamında devam ettiği görülmektedir (WIL, 2022).

4. Sonuç

Kapitalist sistemin ortaya çıktığı ve geliştiği dönemlerden itibaren emek üzerine inşa edilmiş bir yapı olmuştur. Sistemin ilk ihtiyacı iş gücü olmuş ardından pazar ve tüketici kısmı gelmiştir. Kapitalist sistemin işçi veya emekçi ile ilgili olarak ortaya çıkardığı adaletsizlik ve gelir dağılımı eşitsizliği bugün hala gündemimizde bulunmaktadır. Sosyal adalet ile ilgili politikaların uygulanmaya başlandığı 20. yüzyılda eşitsizliğin giderilmesi adına bazı önemli adımlar atılmış, işçi sınıfı bazı haklar elde etmeyi başarmıştır. Çalışma saatlerinin düzenlenmesi, sosyal güvencenin sağlanması, asgari ücretin ortaya çıkması, emeklilik ve izin hakları gibi önemli sosyal uygulamalar yapılmıştır. Çalışanlar adına elde edilen bu haklar elbette ki önem arz etmektedir. Ancak hâlihazırda dünya genelinde var olan gelir dağılımı eşitsizliği, işsizlik, göç gibi sorunlar bütünüyle başarı sağlanamadığını göstermektedir. Dünyanın bir kısmında var olan açlık ve sefalet, diğer kısmında büyük bir israfa dönüşerek adaletsizliğin ve dengesizliğin kanıtı olmaktadır. Servet ve gelir dağılımındaki uçurumun giderek derinleşmesi, sosyal adaletin tesis edilmesi için uygulanan ulusal politikaların tüm dünyada yetersiz olduğunu göstermektedir. Küreselleşme ile birlikte tüm dünyaya yayılan üretim çarkı, ucuz işçi çalıştırılmasından yetersiz dinlenme sürelerine kadar pek çok adaletsiz uygulamayı da beraberinde götürmektedir.

Bu noktada ulusal olarak yapılacak düzenlemeler ile devletin vatandaşını koruması ve sermayenin sömürsünü engellemesi gerekmektedir. Bu bağlamda yapılacak yasal düzenlemeler ile asgari ücretin ve dinlenme sürelerinin denetlenmesi, küçük yaşta çocukların çalıştırılmasının yasaklanması, çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve kadınlara, yaşlılara, engellilere ve çocuklara yönelik özel politikalar uygulanması gerekmektedir. Bu kesimlerin korunması ve ekonomik bir asgari düzeyin kendileri için oluşturulması sağlanmalıdır. Bu uğurda yalnızca ulusal düzenlemeler yeterli olmadığından küresel olarak atılması gereken adımlar da devletlerin işbirliği yaparak hayata geçireceği düzenlemeler ile sağlanmalıdır. Uluslararası kuruluşlar yanında tüm devletlerin ayrı ayrı uygulayacağı sağduyulu politikalar ayrıca bireysel farkındalığın oluşturulması da sosyal adaletin tesis edilmesi adına gereklidir. Ekonomik durgunluklar sebebiyle sosyal politikaların tesis edilmesinden kaçınılmamalı, işsizliğin ve

gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi adına adımlar atılmalıdır. Ulusal ve küresel gelir ve servet eşitsizliğinin azaltılarak her birey için en azından asgari yaşam düzeyinin sağlanmasına çalışılmalıdır.

Kaynakça

- Bulut, N. (2003). “Küreselleşme Sosyal Devletin Sonu Mu?”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 52, Sayı 2, 173-197.
- Çelik M. ve Dağ M. (2019). “Kapitalist İktisadi Düşüncenin Geçirdiği Dönüşümler Üzerine Bir Değerlendirme”, Beu Akademik İzdüşüm/ Academic Projection ,Cilt 2. Sayı. 3. 50-70.
- Ertürk, A.S. (2016). “Küreselleşen Dünyada Küreselleşemeyen Sosyal Adalet”, Alter Yayınları, 1.Baskı, Ankara.
- Heywood, A. (2011). “Siyaset Teorisine Giriş”, Çev.: Hızır Murat Köse, 1. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- Güler, B. A. (2006). “Sosyal Devlet ve Yerelleşme”, Memleket Siyaset Yönetim, 2006/2, 29-43.
- Jessua, C. (2005). “Kapitalizm”, Çev. Işık Ergüden, 1. Baskı, Dost Kitabevi, Ankara.
- Kocaoğlu, M. (2015). “John Rawls Adalet Teorisi ve Temel Kavramları”, 2. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Marx, K. (2003). “Capital”, Çev: Alaattin Bilgi, 3. Baskı,1.Cilt, Eriş Yayınları, İstanbul.
- Marx, K. ve Engels F. (2018). “Komünist Manifesto”, Çev: Tanıl Bora, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Platon (2017). “Devlet”, 3.Baskı, Araf Yayınları, İstanbul.
- Roskin, M.G. (2014). “Çağdaş Devlet Sistemleri, Siyaset, Coğrafya, Kültür”, 7. Baskı, Çev. Bahattin Seçilmişoğlu, Adres Yayınları, Ankara.
- Öçal M. ve Orhan H. (2018). “Asgari Ücret Uygulamasının Tarihsel Gelişimi ve Türkiye-AB Ülkeleri İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 5(3), 645-664.
- Öztürk, A. (2013). Liberal Adalet, 1.Baskı, Doruk Yayıncılık, İstanbul.
- Tabb,W.K. (2002). “Ahlaksız Fil 21. Yüzyılda Küreselleşme ve Sosyal Adalet Mücadelesi”, Çev: Ercüment Özkaya, 1. Baskı, Epos Yayınları, Ankara.
- Topakkaya. A. (2009). “Sosyal Adalet Kavramı Sadece Bir İdeal midir?” Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8, 1-14.
- Smith, A. (2016). “Milletlerin Zenginliği”, Çev.: Haldun Derin, 11. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2006). “Tarihsel Kapitalizm”, Çev.: Necmiye Alpay, 4. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Yanık C. ve Kara M. (2014). “Küreselleşmenin Sosyal Devlet Anlayışındaki Dönüşüme Etkisi: Genel Bir Değerlendirme”, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 3(6), 9-25.
- WIL (World Inequality Laboratory), <https://wir2022.wid.world/chapter-1/> Erişim Tarihi: 09.11.2022.